

לך ב

נכרתו „עם אברהם אבינו“ (ב) ער איז מפרט די אלע ייג בריתות.

אעפֿי אז דאָס איז פֿאַרשטאַנדיק, ווייל מכללי הרמב"ם איז אז ער איז מעתיק לשון המשנה כו"י, און אלס א ספר פון „הלכות הלכות“ איז ער (כמה פעמים) מוסיף ומבאר בלשון המשנה כדי די הלכה זאל אַרויסקומען מוסבר¹⁰ וברור¹¹ — פונדעסטוועגן, פֿאָדערט זיך ביאור בנדו"ד:

דער מקור אויף דברי הרמב"ם — אויף „עם אברהם אבינו“ און אויף דעם פירט פון די ייג בריתות, איז (לכאורה) אין ירושלמי נדרים¹², דער מאמר פון רבי יוחנן בר מרי: „כתיב ביום¹³ ההוא כרת ה' ברית את אברהם“ לאמר וגו' עד ואת בריתי אקים את יצחק וגו' —

מען דאַרף אָבער פֿאַרשטיין: פֿאַר- וואָס איז דער רמב"ם משמיט דעם ערשטן פסוק וואָס דער ירושלמי ברענגט „ביום ההוא כרת ה' את אברהם

א. אין סוף ה' מילה פירט אויס דער רמב"ם וועגן דער מעלה פון מצות מילה: כל מצות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות¹ שנאמר כו', ועל המילה נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו² ואתנה³ בריתי ביני וביניך (און רעכנט אויס אלע בריתות⁴ ביו) . . ואת בריתי אקים את יצחק⁵.

אז מילה איז „נכרתו עלי שלש עשרה בריתות“, איז מקורו — ווי דער כסף משנה צייכנט אן — די משנה „ספֿג נדרים“: גדולה מילה שנכרתו עלי שלש עשרה בריתות.

דער רמב"ם איז אָבער מוסיף אויף לשון המשנה: (א) אז די ייג בריתות

(1) להעיר שבצילום כתב מספר הרמב"ם שבו מופיעה חתימתו של הרמב"ם „הוגה מספרי אני משה ברבי מיימון זל“ (נדפס בסוים הרמב"ם הוצאת פרדס) — כאן הוא גמר ספר אהבה, וכתוב: „נגמר ספר שני בעזרת שדי ומנין פרקים של ספר זה ששה וארבעים . . (והולך ומונה מנין ההלכות והפרקים של כל ספר שני) ברוך הנותן ליעף כח“ — ולא כלפנינו, שגמר ספר שני בא לאחר „סדר תפלות כל השנה“.

(2) בכתיב ס' הרמב"ם (הגיל הערה 1) מוסיף „לבד“.

(3) בכתיב ס' הרמב"ם (הגיל הערה 1) מוסיף כאן „שנ“.

(4) פרשתנו יז ב.

(5) בפרשתנו שם, ד. ז (ב בריתות), ט, ייד. יא. יג (ב בריתות). יד. יט (ב בריתות). ובכתיב ס' הרמב"ם (הגיל הערה 1) — משמיט כמה תיבות שישנן בדפוסים שלפנינו.

(6) שם, כא.

(7) לא, ב.

(8) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב; אות ה ואות כד.

(9) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר היד.

(10) לכאורה יש לומר שזהו הטעם להוסיפה „עם אברהם אבינו“, כיון שבא בהמשך ובשני מכל מצות התורה, שהבריתות היו עם כל ישראל, לכן מוסיף דעל המילה נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו. וראה לקמן הערה 17.

(11) ראה יד מלאכי שם אות כד (מבי לסייד ר"ם רא).

(12) פ"ג הי"ט.

(13) פרשתנו טו, יח.

(14) כן הובא בירושלמי, ובהפסוק הוא בשני הסדר. ובפני משה העתיק ככתוב. וכ"ה במאירי נדרים שם.

הבתרים אויף גתנית הארץ¹⁹ לזרעו של אברהם²⁰.

אבער לפ"ז איז נישט מובן לאידך, פאר-וואס דער ירושלמי ברענגט יא דעם פסוק „ביום ההוא כרת ה' וגו'“.

נאכמער תמי': דער מאמר אין ירו-שלמי קומט מסביר זיין וואס די משנה זאגט אז אויף מילה „נכרתו שלש עשרה בריתות“ — ווי עס ווערט אויסגעפירט אין דעם מאמר הנ"ל בירושלמי „שלש עשרה בריתות“ — און אויב מ'רעכנט אויך דעם פסוק „ביום ההוא כרת ה' וגו'“, קומט אויס אז עס שטייען נישט י"ג בריתות, נאר י"ד!²¹

ג. אין מפרשים זיינען דא כמה תירו-צים אויף דעם:

(א) (אויך) אין ירושלמי דארף שטיין נישט דער פסוק „ביום ההוא כרת ה' וגו'“ נאר דער פסוק „ואתנה בריתי“²² ווי דער רמב"ם רעכנט; מ'געפינט אבער אין ראשונים²³, אז זיי זיינען מעתיק 19 ירושלמי גירסא הנ"ל, אז דער פסוק „ביום ההוא כרת“ ווערט גערעכנט אלס איינער (און ערשטער) פון די י"ג בריתות — ולפירושם

(ב) לדעת הירושלמי רעכנט מען נישט איינע פון די אנדערע לשונות של ברית וואס שטייען בפרשת מילה (דעם פסוק)²⁴

ברית לאמר גו' ובפרט אז דער פסוק שטייט אין דער פרשה פריער²⁵?

ב. בפשטות: דער רמב"ם רעכנט אויס י"ג בריתות אין פרשה — אן דעם פסוק „ביום ההוא כרת ה' וגו'“ — איז מובן אז ער האלט אז דער פסוק איז נישט בכללם. והטעם, איז ווי דער רמב"ם איז מפרש אין פירוש המשניות²⁶: „וי"ג בריתות הם מלת ברית ובריתי הנכפלים במצות השי' לאברהם אבינו בברית מילה במעמד אחד בפני עצמו“²⁷ — און דאס זיינען נאר די וועלכע דער רמב"ם איז מפרט.

משא"כ דער פסוק „ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר“ רעדט וועגן א ברית (א) וואס איז נישט געווען „במעמד אחד“ מיט די אנדערע בריתות (נאכ-מער: ס'איז געווען בהפסק כו"כ שנים²⁸), און (ב) וואס איז נישט געווען בשייכות מיט ברית מילה, נאר ברית בין

(15) ראה גם תודיה שנכרתו — נדרים שם: צא וחשוב [מאתנה] (את) בריתי ביני וביניך עד בריתי אקים את יצחק יש י"ג בריתות. ולהעיר שגם במגורת המאור (לר"י אלנקאוו ח"ד פרק המצות ריש שער העשירי) מפרט כל הי"ג בריתות כרמב"ם.

(16) נדרים שם.

(17) בהוצאת קאפא: שנכפלה בציווי ה' לאברהם במילה במחזה אחד בעצמו (ועד"ז הוא בפיה"מ שהועתק במאירי שם: בעדות אחת בעצמו). וראה דברי ירמיה על הרמב"ם כאן — הדיוק בזה, דרק זה מורה על גודל מעלתו. ע"ש (וראה תו"ט נדרים שם). ועפ"ז יש לומר שלכן הוסיף הרמב"ם ביד כאן „עם אברהם אבינו“ (וגם מפרט כל הי"ג בריתות) להדגיש דהוי במעמד אחד דרק אז מובנת המעלה בייג בריתות.

(18) כפשטות המשך הכתובים — דרק אחרי ברית בין הבתרים בא הספור בנוגע הגר ולית ישמעאל כ"י — בהיות אברהם בן פ"ה שנה (פרשתנו שם טז, א ואילך), וברית מילה — בהיותו בן צ"ט. ויתירה מזו: לפרשי' בא (יב, מ), הרי ברית בין הבתרים ה"י בהיותו בן ע' שנה — כ"ש שנים לפני הציווי על המילה.

(19) להעיר מטו"ד ס"י רס: ובזכותה (דהמילה) נכרת לו ברית על גתנית הארץ. וראה כ"י ובי"ח שם. וראה ב"ר פמ"ז, ט.

(20) ככהמשך הכתוב שם.

(21) ועפ"ז מובן שדווקא לומר דלהירושלמי גם הפסוק „ביום ההוא כרת ה' וגו'“ שייך לבריי"מ, כמו בתנחומא פרשתנו כ.

(22) פני משה לירושלמי שם.

(23) מאירי נדרים שם. חמרא וחיי סנהדרין (נט),

(ב) — בשם הראי"ש.

(24) שברפתנו שם, יד.

שנאמר³⁰ כי כל הגוים ערלים. וגדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל שנאמר³¹ התהלך לפני והי' תמים ואתנה³² בריתי ביני וביניך וגו'³³ וכל המפר בריתו של אברהם אבינו והניח ערלתו או משכה אע"פ שיש בו תורה ומעשים טובים³⁴ אין לו חלק לעולם הבא. און דערנאך, אין דער הלכה שלאחז': „בא וראה כמה חמורה מילה שלא נתלה למשה רבינו עלי' אפילו שעה אחת אף ע"פ שהי' בדרך וכל מצות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות כו' ועל המילה כו' (כנ"ל ריש סעיף א.)

דער מקור הפרטים פון די ביידע הלכות אין די זעלבע משנה אין נדרים. דער רמב"ם אָבער איז משנה דעם סדר און אויך דעם לשון בכמה דברים:

אין דער משנה איז נאך דעם מאמר „מאוסה היא הערלה" קומען די מאמרים ועל הסדר: ר"י אומר גדולה מילה שנכרתו עלי' שלש עשרה בריתות, רבי יוסי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה³⁵, רבי יהושע בן קרחה

„את בריתי הפר"²⁵, אָדער מ'רעכנט דעם פסוק²⁶ „והקימותי את בריתי אתו לברית עולם" אַלס איין ברית²⁷, ניט ווי דער רמב"ם וואָס רעכנט זיי פאַר צוויי בריתות. ולפ"ז קומט אויס, אָז דער רמב"ם איז מחולק מיט דעת הירושלמי.

אָבער: אזוי וואָלט מען געקענט זאָגן, ווען עס וואָלט געווען אַ מקור (מחז"ל), אָז די י"ג בריתות ווערן גערעכנט כהתאם צו דברי הרמב"ם; וויבאַלד אָבער אָז מ'געפינט עס ניט²⁸, און דער איינציקער מקור איז דער ירושלמי הנ"ל,

(דער בבלי איז סותם און איז ניט מפרט וועלכע זיינען די י"ג בריתות. וי"ל אָז ער איז זיך סומך אויפ'ן ירושלמי שקדם בזמן להבבלי — ואכ"מ)

— איז מסתבר, אָז דער ירושלמי און דער רמב"ם, איז עס ניט אַ פלוגתא ביניהם, נאָר ע"ד מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

ד. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם הביאור אין די צוויי לעצטע הלכות אין רמב"ם סוף הל' מילה, וז"ל (אין דער ערשטער פון די צוויי הלכות): „מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגוים"²⁹

(30) ירמ" ט, כה.

(31) פרשתנו יז, א"ב.

(32) במשנה (בכל הנזיל הערה 29) ליתא ההמשך ואתנה בריתי גו'. וראה שינויי נוסחאות למשניות שם. פרשי נדרים שם בסוף הע'. וכי' בגמ' שם לב, א. וצ"ע בחיוב נדרים שם ד"ה שכל המצות כו'. ואכ"מ.

(33) בכת"י ס' הרמב"ם (הנזיל הערה 1) ליתא „וגו'", ולכאורה הטעם — דאינו נוגע כאן ההמשך הנרמז כוגר, אלא שהביא התחלת הפסוק, ואתנה בריתי גו' לבאר ד.התהלך לפני והי' תמים' הוא בנוגע למילה (וראה בהנסמך בהערה הקודמת).

(34) בכת"י ס' הרמב"ם (הנזיל הערה 1) (במקום תורה. . . טובים): מעשים טובים הרבה. אבל במשנה הוא כפנים (תורה ומעשים). וראה שינויי נוסחאות למשניות שם.

(35) כגירסת הבית.

(25) חמרא וחיי שם. וכן כתב בשירי קרבן לירושלמי שם.

(26) פרשתנו שם, יט.

(27) ראה בהגהיה במאירי נדרים שם. וראה עמודי ירושלים לירושלמי שם.

(28) בעמודי ירושלים שם מביא מס' המפתח לרבינו נסים גאון שגם שם קחשיב הי"ג בריתות, אך שם נדפסו בשיבוש וכמ"ש המג"י שם.

(29) בכת"י ס' הרמב"ם (הנזיל הערה 1) „הרשעים". וכי' במשנה שבבבלי, ירושלמי ועי', ובדפוס משניות — כולל נוסח הרמב"ם (ראה פיה"מ הוצאת קאפח).

אבל גלפּעניד שכ"ז שינוי הצענוזר, דהרי מפורש בהכתוב שמביא (במשנה ו) ברמב"ם. כי כל הגוים ערלים.

ה. בפשטות יש לומר, אז דער רמב"ם שטעלט אויס דעם סדר המאמרים — בהתאם מיט דעם (ווי דער רמב"ם נעמט אן דעם) חילוק בחוכנם, והיינו אז אין דעם זיינען דא צוויי סוגי מעלות, וואס ער צעטיילט זיי אין צוויי באזונדערע הלכות:

אין דער ערשטער הלכה (הלכה ח) רעדט דער רמב"ם די ענינים אין ברית מילה וועלכע זיינען בשייכות להגברא — און דער סוג איז כולל די שלילה — דאס וואס „מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגוים“, און דעם חיוב — „גדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל כו“; און דעריבער ברענגט ער בהמשך לזה אויך דעם מאמר פון מס' אבות „כל המפר בריתו כו“ אין לו חלק לעוה"ב, וואס איז בנוגע צום גברא.

אין דער צווייטער הלכה (הלכה ט) רעדט דער רמב"ם וועגן די ענינים בנוגע צו דער מעשה און חפצא של (מצות) מילה, און דערפאר ברענגט ער די אנדערע מאמרי חז"ל: „שלא נתלה למשה רבינו עלי' אפילו שעה אחת“ (אן ענין אין שלילה), און „כל מצות התורה נכרתו עליהן ג' בריתות כו“ ועל המילה נכרתו י"ג בריתות עם אברהם אבינו“ (אן ענין אין חיוב).

עס איז אבער ניט פארשטאנדיק, וואס דער רמב"ם איז משנה: א) אין דער משנה איז דער לשון „גדולה מילה“ ביי ביידע ענינים: „גדולה מילה שנכרתו עלי' י"ג בריתות“, „גדולה מילה שלא נתלה לו למשה כו“. — דער רמב"ם אין דער ערשטער הלכה זאגט (כלשון המשנה) „גדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל כו“, אבער אין דער צווייטער הלכה איז ער משנה מלשון המשנה גדולה און זאגט „בא וראה כמה

אומר גדולה מילה שלא נתלה למשה הצדיק עלי' (אפילו³⁵) מלא שעה אחת, רבי נחמי' אומר גדולה מילה שדוחה את הנגעים, רבי אומר גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר התהלך לפני והי' תמים³⁶.”

דער רמב"ם ברענגט דא ניט די צוויי מאמרים אז „גדולה מילה“ וואס זי איז דוחה את השבת און דוחה נגעים, קען מען זאגן אז ער איז זיך סומך אויף דעם וואס ער האט זיי שוין פריער, אין ה' מילה³⁷, געבראכט להלכה: „מילה בזמנה דוחה את השבת . . . ובין בזמנה ובין שלא בזמנה דוחה את הצרעת“.

מ'דארף אבער פארשטיין, פארוואס ער איז משנה דעם סדר בנוגע די אנדערע מאמרים: צום ערשטן, גלייך נאך „מאוסה היא הערלה“, ברענגט ער דעם לעצטן מאמר „גדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם כו“, לאחז' ברענגט ער בתור מאמר בפ"ע פון מסכת אבות³⁸ „כל המפר בריתו של א"א כו“ אין לו חלק לעוה"ב, און ערשט דערנאך שטעלט ער בהלכה בפ"ע דעם מאמר אין אונזער משנה „שלא נתלה למשה רבינו עלי' אפילו שעה אחת“, און צום סוף — דעם ערשטן מאמר אין דער משנה, מעלת המילה אז „נכרתו עלי' י"ג בריתות“?

(36) במשנה שלפנינו, בא בסוף המשנה: דבר אחר גדולה מילה שאילמלא היא לא ברא הקביה את עולמו שנאמר כו'. ובירושלמי ועי' (וראה הנסמן על הגליון בגמ' שם) מוסיף עוד: דבר אחר גדולה המילה שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה כו'. אבל בנוסח המשנה של הרמב"ם ליתא. וראה שינויי נוסחאות במשניות.

(37) פ"א ה"ט.

(38) פ"ג מ"א.

וע"ד ווי מען געפינט בכמה מצות, לדוגמא ביי מצות תפלה: דער ענין העבודה פון תפלה — וואס מ'לערנט⁴³ אפ פון „לעבדו בכל לבבכם“⁴⁴, „ועבדתם את ה'“⁴⁵ — איז „מהציוויים הכוללים“⁴⁶; אין דעם איז אבער אויך פאראן אן ענין פרטי, וואס דאס איז דער ציווי לתפלה (בדיבור).

[וואס דערפאר רעכנט דער רמב"ם אין מנין התרי"ג מצות אויך מצות התפלה, כאטש אז ער שרייבט אין די שרשים⁴⁷ אז „אין ראוי למנות הציוויים הכוללים התורה כולה“, ווי תפלה, מ'רעכנט עס אבער ווייל (ווי דער רמב"ם זאגט) „יש" בו יחוד אחר שהוא ציווי לתפלה"].

ועד"ז בענין התשובה: ס'איז דא דער ענין (כללי) פון תשובה — חרטה על העבר וקבלה על להבא, וואס איז מהציוויים הכוללים און איז פארכונדן מיט קבלת עול מלכות שמים (וואס דערפאר ווערט עס ניט גערעכנט אין מנין המצות); און פאראן דער ענין פרטי פון תשובה, וואס באשטייט פון וידוי דברים (און דאס ווערט גערעכנט אין רמב"ם במנין המצות⁴⁸).

און ס'איז פאָרשטאָנדיק, אז ביים מקיים זיין דעם ענין מיוחד פון תפלה (— בדיבור) אָדער תשובה (— בוידוי דברים) האָט מען ניט נאָר דעם גדר פרטי שבזה נאָר אויך דעם ענין כללי פון תפלה און תשובה, הכולל התורה כולה.

(43) רמב"ם ריש ה' תפלה. סהמ"צ (מ"ע ה) ומנין המצות בריש ספר היד (מ"ע ה).

(44) עקב יא, יג.

(45) משפטים כג, כה.

(46) ל' הרמב"ם בסהמ"צ שם.

(47) ריש שורש ד' בסהמ"צ.

(48) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1144 הערה 5. וראה לקו"ש נשא תש"נ. חידושים וביאורים בשם ח"א ס"ח.

חמורה³⁹ מילה שלא נתלה למשה כו"⁴⁰, און בהמשך לזה זאגט ער (בוא"ז המוסף) „וכל מצות התורה כו" וואס פון פשטות לשונו איז משמע אז דער ווארט „חמורה“ באציט זיך אויך צום צווייטן ענין, וואס אויף מילה „נכרתו שלש עשרה בריתות“ —

אויך פאָדערט זיך ביאור: (ב) אין דער משנה שטייט בלויז „גדולה מילה שנכרתו עלי" י"ג בריתות" ניט דער-מאָנענדיק דעם יתרון פון מילה לגבי כל מצות התורה, וואס דער ענין ווערט גע-בראָכט אין גמרא במק"א (במס' ברכות י'): „צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות וזו נתנה בי"ג בריתות“.

(ג) דער רמב"ם ברענגט דאס ניט מיטן לשון (ע"ד לשון הגמרא) „כל התורה (כולה) נכרתו עלי" (נתנה בג') בריתות" [כלשונו פריער אין ה' ברכות⁴² ווען ער ברענגט דעם מאמר הנ"ל אין ברכות], נאָר ער זאָגט: „כל מצות התורה נכרתו עליהן כו“.

ו. וי"ל הביאור אין דעם:

אין ברית מילה זיינען דא צוויי ענינים⁴²: (א) דער ענין כללי פון ברית, (ב) ברית אַלס מצוה פרטית.

(39) ראה דברי ירמ' כא.

(40) השינוי ברמב"ם שכתב „למשה רבינו במקום „למשה הצדיק“ שבמשנה, לכאורה יש לומר שבא להדגיש שהוא דבר הנוגע לכאורא לא רק למשה הצדיק — אף שכבר פסק לעיל (פ"א ה"א ד. עבר האב כו ולא מל אותן ביטל מצות עשה ואינו חייב כרת שאין הכרת תלוי אלא בערל, וגם בנוגע להערעל עצמו כתב שם (ה"ב) ד. אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במויד" — וראה לקמן ע' 144 הערה 41.

(41) מח, סעי' ואילך.

(42) פ"ב ה"ג.

(42*) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 57 ואילך.

מיטן אויבערשטן. און דאס איז מוסבר אין דעם וואס דער רמב"ם זאגט נאך דעם: „גדולה היא המילה שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל שנאמר התהלך לפני והי' תמים ואתנה בריתי ביני וביניך גו'": די שלימות פון ישראל, דער ברית מיטן אויבערשטן, איז דורך מילה דוקא.

און דעריבער איז דער רמב"ם ממשיך אין דער הלכה און ברענגט דעם מאמר ממס' אבות „כל המפר בריתו של אברהם אבינו כו' אע"פ שיש בו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב", וואס דא זעט מען באופן בולט ביותר, אויף וויפל ברית מילה איז פארבונדן מיט דעם עצם⁵¹ גדר (קדושת) ישראל⁵².

אין דער צווייטער הלכה רעדט דער רמב"ם וועגן מילה אלס א מצוה פרטית, אז אפילו ווי א מצוה פרטית האט זי אין זיך א מעלה נוספת לגבי אלע אנדערע מצוות. און דאס איז דער רמב"ם מדגיש בשינוי לשונו גלייך בתחילת ההלכה: „בא וראה כמה חמורה מילה" — ניט „גדולה מילה" ווי ער זאגט אין דער הלכה הקודמת (און ווי לשון המשנה כנ"ל) —

ווייל דא רעדט דער רמב"ם וועגן דער חומרא (בעונש וכיו"ב ותו לא) פון מילה, מילה אלס מצוה פרטית (און דערויף פאסט דער לשון „חמורה") — און אין דעם בריינגט ער די צוויי ענינים: שלא נתלה למשה רבינו עלי' אפילו שעה אחת אף ע"פ שהי' בדרך,

עד"ז (און נאכמער) איז בנוגע לברית מילה: ס'איז א מצוה פרטית, איינע פון די תרי"ג מצוות; ברית מילה איז אבער אויך אן ענין כללי, ברית פון אידן בכל איברייהם וכו' ובכל עניניהם וכו' מיט'ן אויבערשטן; בסגנון אחר: ס'איז דער ברית וגמר קדושת ישראל⁵³ בא יעדן אידן.

[ע"ד ווי מ'געפינט די צוויי ענינים בהדגשה בא מילת גר: דער ענין כללי פון מילה, אלס גדר פון גירות, דערמיט גייט ער אריין אין קדושת ישראל; און מילה אלס קיום מצוה פרטית פון מילה, ווי דער ראגאטשאווער איז דאס מבאר⁵⁴].

ז. און דאס זיינען די צוויי הלכות אין רמב"ם:

אין דער ערשטער הלכה (הלכה ח) רעדט דער רמב"ם וועגן דעם ענין כללי, דעם כללית'דיקן תוכן פון ברית מילה, ווי דאס איז פארבונדן מיטן גדר (קדושת) ישראל; און אין דער צווייטער הלכה (הלכה ט) איז דער מדובר וועגן דער מצוה פרטית, דעם גדר פרטי פון ברית מילה.

דערפאר זאגט דער רמב"ם אין דער ערשטער הלכה: „מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הגוים שנאמר כי כל הגוים ערלים", וואס דערמיט מיינט ער ניט בלויז צו מדגיש זיין די מאוס וגנות שבערלה נאך (בעיקר), אז אין דעם באשטייט דער הבדל צווישן גוים און בני ישראל — אז „ערלה" איז א זאך „שנתגנו בה הגוים", און דער אויפט פון מילה אז דאס שאפט די שלימות אין ישראל און דעם קשר הברית פון אידן

(51) דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב כו' (סנהדרין ר"פ חלק).

(52) דרך הם נצטוו על התומצ' ובמילא מסובב מזה חלק לעוה"ב. — ועפ"י יומתק שאין לו חלק לעוה"ב אע"פ שיש בו תומצ'.

(49) להעיר מ"שוע אדה"ז חאריח סוסיד במהד"ת (לקמן הערה 56).

(50) צפע"ג לרמב"ם הל' מילה פ"א ה"ז.

וואס ווייזט אויף דער גרויסער הארב-
קייט פון מצות מילה; און נאך אן ענין
אין וועלכן מ'זעט אויף וויפל ס'איז
„חמורה מילה“ לגבי אנדערע מצות —
„וכל מצות התורה נכרתו עליהן שלש
בריתות כו' ועל המילה נכרתו שלש
עשרה בריתות“. והיינו, אז דא רעדט ער
ניט וועגן דער מעלה פון מילה לגבי
כללות התורה, נאר לגבי יעדער מצוה
(כפ"ע) פון אלע מצות התורה, וואס בא
יעדער פון זיי איז „נכרתו שלש
בריתות“, און „על המילה נכרתו י"ג
בריתות“⁵³.

די הסברה אין דעם: אע"פ אז דער
ברית כללי מיטן אויבערשטן, קומט
בפועל דורך דעם ברית פרטי, דורכן
קיום פון דער מצוה פרטית פון מילה —
„בריתי בבשרכם לברית עולם“ (ע"ד
הנ"ל בתפלה ותשובה) — אעפ"כ איז
דער ברית כללי פאראן בא יעדער אידן,
אויך אין פאל ווען ער האט (צוליב א
סיבה ע"פ תורה) ניט געקענט מקיים זיין
מצות מילה בפועל. ווי די משנה זאגט
אין נדרים: קונם שאיני נהנה לערלים
מותר בערלי ישראל ואסור במולי עכו"ם
שאיני נהנה למולים אסור בערלי ישראל
ומותר במולי עכו"ם שאין הערלה קרוי
אלא לשם עכו"ם שנאמר כי כל הגוים
ערלים וכל בית ישראל ערלי לב.

ומוטעם בזה פארוואס די משנה
ברענגט דעם מאמר אלס הקדמה צו די
ווייטערדיקע מאמרים „מאוסה היא
הערלה כו' גדולה היא המילה שנכרתו
עלי כו'“ — לרמז, אז דער ברית כללי
איז בעצם פאראן בא יעדן אידן, נאר
דער גמר הדבר, בפועל ובגילוי, טוט זיך
אויף דורך דעם קיום פון ברית מילה
„בבשרכם“⁵⁶.

ויש לומר דעם טעם דערפון, ווייל
אזוי איז עס געווען ביים ערשטן אידן,

משא"כ אין משנה, וואו דער לשון איז
„גדולה מילה שנכרתו עלי י"ג בריתות“,
(גדולה — ע"ד גדול שכולל בכ"מ: לפי
ענינו בשנים בחכמה ביר"ש בענקים,
ביו ע"ד גדול הוי) ווערט דערמיט גע-
מיינט דער ענין כללי פון מילה — ווי
מילה איז אן ענין כללי אין גאנץ תורה
ומצות. וואס דערפאר איז זי „גדולה“
(פון כל התורה ומצות) דערמיט וואס
„נכרתו עלי י"ג בריתות“⁵⁵ (משא"כ כל
התורה כו', וואס אויף דעם זיינען גע-
ווען בלויז ג' בריתות).

ה. עפ"ז וועט מען פארשטיין דעם
חילוק צווישן דעם רמב"ם און דעם
ירושלמי, וואס דער רמב"ם ברענגט ניט
דעם פריערדיקן פסוק „ביום ההוא כרת
ה' את אברם ברית לאמר“, כאטש ער
ווערט געבראכט אין ירושלמי:

(53) וייל שחיוב כרת במצות מילה (התחלת
הרמב"ם בהל' מילה) וגדולה היא גם בחומרת הדבר
ועונשו (ע"ד לשון ר' יוסי) וגם דחמורה מילה
כמצוה פרטית. וראה לשון הטור שם: וגדולה היא
משאר מצות עשה שיש בה צד כרת וגם נכרתו עלי
י"ג בריתות בפרשת מילה.

(54) יהושע יד, טו.

(55) ראה תרא סוף פרשתנו בפ"י מאמר רז"ל
גדולה מילה שנכרתו עלי י"ג בריתות. וגדולה
מילה היא בחי' מילה הגדולה שלמעלה מהתורה.

(56) בלשון אדה"י (ש"ע או"ח מהד"ת סוס"ד)
תחילת כניסת נפש זו הקדושה היא כו' במצות מילה.
וראה לקו"ש ח"ג ע' 763. ח"י ע' 45.

ירושלמי, נאָר דער ירושלמי איז מקדים (הקדמה להענין — ולא נכנס בהמנין שבהענין) דעם פסוק „ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר גו", ווייל ער רעדט פריער וועגן מילה אַלס ברית כללי, ד.ה. ווי דאָס וואָס נכרתו עלי' י"ג בריתות איז מדגיש אַז מילה איז אַ ברית כללי צווישן אַ איד מיטן אויבערשטן — דעריבער ברענגט ער אַלס הקדמה לזה דעם פסוק וואָס רעדט וועגן דעם ברית כללי.

דער רמב"ם אָבער קומט אין דער צווייטער הלכה זאָגן אַז אויך מילה אַלס מצוה פרטית איז „חמורה" פון כל מצות התורה, כנ"ל. דעריבער האָט דאָ ניט קיין אַרט דער פסוק „ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר", וואָס רעדט וועגן דעם ברית כללי (הגם אַז אויך דאָס איז פאַראַן אין מילה), נאָר ער פאַנגט אָן פון פסוק „ואתנה בריתי" ביז צום פסוק „ואת בריתי אקים את יצחק", י"ג בריתות וואָס אַלע נאָמרו „במעמד אחד", בנוגע דעם ברית פרטי, כנ"ל.

אברהם אבינו: דער „ברית כללי" צווישן דעם אויבערשטן און אברהם אבינו איז ניט געווען בזמן און דורך ברית מילה, נאָר אַ סך יאָרן פאַר דעם — כברית בין הבתרים, „כרת ה' את אברם ברית לאמר גו", און דאָס איז געווען אַ ברית מיט אברם וזרעו אחריו: נאָר דערנאָך, כמה וכמה שנים לאח"ז, איז געווען דער ציווי פון אויבערשטן צו אברהם'ען אַז אַט דעם ברית דאָרף מען קובע זיין „בבשרכם" (דורך מצות מילה).

און דערפאַר איז עס אויך אזוי באַ זרעו אחריו: דער ברית כללי צווישן אַ אידן און דעם אויבערשטן איז אַלעמאַל קיים, גלייך כשנולד, אויך כשמתו אחיו מחמת מילה און דערפאַר לאַ מל"י, גלייך ווי ער ווערט געבאָרן איז ער בקדושת ישראל.

ועפ"ז איז פאַרשטאַנדיק, אַז די י"ג בריתות וואָס דער רמב"ם רעכנט אויס זיינען בתוכנם די זעלבע ווי די י"ג בריתות וועלכע ווערן גערעכנט אין

(משיחות ש"פ נשא)

(יום ב' דחגה"ש תשד"מ)

(57) ראה מפרשים למשנה נדרים שם.

לך לך ג

— ווייל דער יסוד והכרח פון רש"י צו זאגן אז ס'איז „לשון נוטריקון“ (כאטש „נוטריקון“ איז ניט קיין דבר הרגיל, בלימוד פשוטו של מקרא) איז פון ווארט „כ"י“.

עפ"ז ווערט די שאלה: אויב אזוי, פארוואס איז דער אות רי"ש געבליבן (אין אברהם), וויבאלד ער האט ניט קיין שייכות צום נוטריקון? אויף דעם ענטפערט רש"י „ור"ש שהיתה בו בתחלה כ"י לא זזה ממקומה“, און ברענגט אויף דעם א דוגמא (ורא"י) פון „י"ד של שרי“ [ווי עס שטייט אין המשך הפרשה „לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה“], וואס „נתרעמה על השכינה (אויף דעם וואס מ'האט איר צוגענומען פון שרה'ן) עד שהוסיפה ליהושע“; ועד"ז בבדוד, אז „כדי שלא יתרעם על השכינה כ"י"ד של שרי“¹⁶ האט מען ניט צוגענומען דעם רי"ש פון שם אברהם.

ב. מען דארף אבער פארשטיין:

א. אין פסוקי „ולא יקרא עוד את שמך אברהם וה"י שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך“, איז רש"י מעתיק פון פסוק די ווערטער „כי אב המון גוים“, און איז מפרש:

„לשון נוטריקון של שמו. ורי"ש שהיתה בו בתחלה שלא הי' אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו (אב"י לכל העולם. ואפילו רי"ש שהיתה בו מתחלה) לא זזה ממקומה שאף י"ד של שרי נתרעמה על השכינה עד שהוסיפה ליהושע שנאמר יקרא משה להושע בן נון יהושע“.

דער פירוש הפשוט אין דעם פירוש רש"י איז: דער לשון הפסוק „כי אב גוי“ — אז „אב המון גוים נתתיך“ איז א נתינת טעם אויף שם אברהם — איז מוכיח, אז דער ענין פון „אב המון גוים“ איז נרמז אין שם אברהם. דעריבער טייטשט רש"י אז „אב המון גוים“ איז „לשון נוטריקון של שמו“.

[עפ"ז איז מדויק וואס רש"י איז מעתיק פון פסוק דעם ווארט „כ"י“ — כאטש „כ"י“ איז ניט פון דעם „נוטריקון“]

(6) אף שרשי מביא ענין הנוטריקון כמ"פ בפירוש (ראה לדוגמא — פרשתנו טו, ב. ועוד).
וברשי יתרו (כ, יב): שדי' נוטריקון הם נדרשין מכלל הן לאו כ"י — היינו שנוטריקון בפשט'ם פ"י (גם) ראשי ענינים (וכן בפרשתנו טו, ב — כולל „לא"י דרך אליעזר דלה כ"י. ובבדוד — שולל ענין „אלא לארם“).

וכן מביא ענין הר"ת (בראשית א, ח. ובכ"מ), אבל אין שם נוטריקון. ואכ"מ.

(7) ולהעיר גם מנדוד, שרשי לא הביא הנוטריקון של שם אברהם שבגמרא (שבת קה, רע"א), כי אינו ע"ד הפשט בכלל.

(8) ראה מפרשי רש"י כאן (רא"ם, ס' זכרון. דברי דוד). וראה ב"ר פמ"ז, ז (ובמפרשים שם).

(9) י"ז, טו.

(10) ל' הרא"ם.

(1) פרשתנו יז, ה.
(2) תיבות אלו (בסוגריים) ליתא בדפוס ראשון וכמה כתי' רש"י שתח"י. ובדפוס שני וכמה כתי' רש"י שתח"י. אב לכל העולם (כלו) ואפי' הכי (או): ורי"ש לא זזה כ"י. וראה לקמן הערה 16.
(3) שלח יג, טז (ובדפוס א' וב' כתי' רש"י שתח"י — ליתא ראי' זו).
(4) ולהעיר שבכמה כתי' רש"י שתח"י ליתא בהדיה דרשי' תיבת „גוים“, כי אף שמשל"ם תיבת „המוני“ — ולכן הובא ברוב הגירסאות ברשי — אינה בהנוטריקון.
(5) שלכן לא העתיק רש"י תיבת „נתתיך“ שבסיום הכתוב — כי אינה מהנוטריקון.